

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-277-7-239>

**ISSUES OF INTEGRATION OF SCIENCE AND EDUCATION
IN IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION**

**ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДА ИЛМ-ФАН ВА ТАЪЛИМ
ИНТЕГРАЦИЯСИ МАСАЛАЛАРИ**

Urinov D. A.

*Teacher at the Department of Finance
Fergana State University
Fergana, Uzbekistan*

Ўринов Д. А.

*ўқитувчи, Молия кафедраси
Фаргона давлат университети
Фаргона, Ўзбекистон*

Ижтимоий ва иқтисодий ҳаётнинг барча соҳаларида шиддатли ўзгаришлар бўлаётган ҳозирги шароитда ушбу ўзгаришлар билан боғлиқ билимларни тез ўзлаштириб, олинган билимларни ўзгарувчан шароитларга мослаштириб, амалиётда қўллай оладиган замонавий билим ва юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, мустақил фикрлайдиган юқори малакали кадрлар мамлакатимизда амалга оширилаётган барча ислохотларнинг самарали бўлишини таъминловчи ҳал қилувчи куч ҳисобланади [1]. Ана шундай кадрларни тайёрлаш бевосита олий таълим тизимида таълим сифатини ошириш билан боғлиқдир. Зеро, таълим сифатини белгиловчи омилларнинг биринчи ва энг асосийси ушбу тизимда фаолият юритувчи юқори малакали педагог ходимлар ҳисобланиб, улар олий таълим муассасаларида тайёрланади [2].

Барча соҳаларда илм-фан ютуқларидан кенг фойдаланишни талаб қилаётган билимларга асосланган иқтисодиётда олий таълим муассасаларининг вазифалари кенгайиб бормоқда. Олий таълим муассасаларининг улар учун анъанавий ҳисобланган янги билимларни ҳосил қилиш, уларни йиғиш ва бўлгуси кадрларга етказиб бериш вазифаси билан биргаликда, илмий фаолият билан шуғулланиш ва ушбу фаолият натижаларини жамиятда мавжуд бўлган муаммоларни ҳал этишга йўналтириш вазифасига тобора муҳимроқ вазифа сифатида қаралмоқда. Шу сабабли инновацион иқтисодиёт ҳукм сураётган ривожланган мамлакатларда университетларни иқтисодиётни ривожлантирувчи “катализатор” сифатида қаралмоқда. Ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларида таълим жараёни билан бирга илмий фаолият ҳам юритилиши, олий таълим

муассасаларининг педагог кадрлари тегишли йўналишларда илмий фаолият билан шуғулланишлари шартлиги қонун билан белгилаб қўйилди [3].

Профессор-ўқитувчиларнинг илмий фаолият билан шуғулланишлари ва ушбу фаолият натижаларини амалиётга самарали жорий эта олишлари таълим жараёнини самарали ташкил этишда муҳим ҳисобланади. Ушбу муҳимлилик профессор-ўқитувчиларнинг ўзлари таълим бераётган соҳаларда амалиётда реал мавжуд бўлган муаммолар тўғрисида маълумотга эга бўлишлари, назарий билимлардан фойдаланган ҳолда ушбу муаммоларнинг самарали ечимларини тақдим эта олишларидан келиб чиқади. Шу билан бирга, ушбу жараёнларда талабаларнинг иштирок этишларини таъминлаш уларда амалий кўникмаларни ҳосил бўлишига хизмат қилади. Профессор-ўқитувчиларнинг илмий фаолият билан шуғулланиб, унинг натижаларини амалиётга жорий этиши ва ушбу жараёнга талабалар жалб этилиши:

- таълим жараёнининг сифати ва самарадорлигини ошириш;
- таълим олувчиларда илмий тафаккурни ривожлантириш;
- педагог кадрларнинг илмий салоҳиятини ошириб бориш;
- «устоз-шогирд» мактаб ва анъаналарини мустаҳкамлаш, илмий изланувчиларнинг иқтидорли келажак авлодини шакллантириш;
- илм-фан ва технологияларни ривожлантиришнинг устувор йўналишлари бўйича юқори малакали мутахассисларни тайёрлаб бориш учун хизмат қилади ва илм-фан ва таълим узвий боғлиқлигини таъминлайди [4].

Мамлакатимизда илмий фаолият натижаларини прогнозлаштириш, иқтисодий таҳлил олиб боришнинг етарли даражада эмаслиги илм-фан соҳасида мавжуд ва ҳал этилиши лозим бўлган муаммолардан бири сифатида кўрилмоқда. Бу каби муаммоларнинг самарали ҳал этилиши нафақат илм-фан соҳасининг ривожланишига, балки келгусида таълим самарадорлигини ошириш учун ҳам хизмат қилишини инобатга олган ҳолда олий таълим муассасаларида фаолият юритаётган профессор-ўқитувчилар илмий фаолият натижаларини таҳлил этиш ва ушбу таҳлиллардан келгусида таълим сифатини оширишда фойдаланиш муҳим ҳисобланади.

Республика олий ўқув юртлири томонидан интеллектуал мулк объектларига топширилган талабномаларнинг сони таҳлил этилганда ушбу кўрсаткич Республика бўйича жами рўйхатдан ўтказилган интеллектуал мулк объектларининг ўртача 8 фоизидан ортигини

ташкил этишини кўриш мумкин¹. Мазкур кўрсаткични олий ўқув юргларида фаолият юритаётган профессор-ўқитувчилар сонига нисбатан солиштирилгандан, 1000 нафар профессор-ўқитувчига ўртача 18 та интеллектуал мулк объектларига талабнома тўғри келмоқда².

Технологик, маркетинг ва ташкилий инновацияларни жорий қилган ташкилотлар сони динамикаси таҳлил этилганда, республика пойтахтдан бошқа ҳудудларида ҳам ушбу ташкилотлар сони ортиб бораётганлигини кўриш мумкин. Жумладан, 2009 йилда ушбу ташкилотларнинг 53.6 фоизи Тошкент шаҳридада жойлашган бўлса, 2018 йилда 22 фоизни ташкил этган. Шу билан бирга, Навоий ва Тошкент вилоятларида ҳам ўсиш кузатилганлигини кўриш мумкин³.

Ҳозирги кунда илм-фан ва илмий фаолиятга йўналтирилаётган маблағ мамлакат ялпи ички маҳсулотининг атиги 0,16 фоизни ташкил қилади ва ушбу кўрсаткич қатор ривожланган ва ривожланаётган давлатлар томонидан илм-фанга ажаратаётган маблағларга нисбатан деярли 10 баробарга камдир. Илмий ҳажмдор маҳсулотларнинг улуши ва ялпи ички маҳсулотнинг умумий ҳажмига нисбатан илм-фанга сарфланаётган маблағлар билимга асосланган иқтисодиётнинг асосий кўрсаткичлари ҳисобланади. Мазкур кўрсаткич ҳозирги кунда Жанубий Кореяда – 4,2 %, Японияда – 3,5 %, Германияда – 2,9 %, АҚШда – 2,8 %, Францияда – 2,2 %, Хитойда – 2,1 % ва Россияда – 1,1 % ни ташкил этмоқда.

Таҳлилларни амалга ошириш мақсадида олий таълим муассасалари профессор-ўқитувчилари илмий-фаолиятининг асосий натижаси сифатида рўйхатдан ўтказилган интеллектуал мулк объектлари ва илмий фаолиятни олиб бориш учун давлат бюджетидан илмий-тадқиқотлар учун ажратилган ҳаражатлар танлаб олинди.

Ўзбекистон Республикасида олий таълим муассасарида инновациялар трансфери соҳасидаги асосий кўрсаткичлар динамикасини моделлаштириш ушбу йўналишда юз бераётган тенденциялар, трендлар ва вақтли каторлар каби моделлар ёрдамида амалга оширилиши мумкин. Олий таълим муассасаларида

¹ Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлиги 2012–2017 йиллар учун ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ҳисобланган

² Ўзбекистон Республикаси Статистика Қўмитаси маълумотлари ва Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлигининг 2012–2017 йиллар учун ҳисоботлар асосида муаллиф томонидан ҳисобланган

³ Ўзбекистон Республикаси Статистика Қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан ҳисобланган.

инновациялар трансфери билан боғлиқ айрим кўрсаткичларни ўрганилган йиллар давомида ўзгариш тенденцияларини тахлилини амалга оширдик (1-жадвал).

1-жадвал

Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимида рўйхатдан ўтказилган интеллектуал мулк объектлари сони ва таъсир этувчи омиллар динамикаси¹

Йиллар	ОТМлар томонидан рўйхатдан ўтказилган интеллектуал мулк объектлари сони, бирлик	Олий таълим тизимида илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларига сарфланган харажатлар, млн. сўм	Технологик, маркетинг ва ташкилий инновацияларни жорий қилган ташкилотлар сони, бирлик
2012	122	27612,4	187
2013	92	34956,6	761
2014	101	53565,7	852
2015	265	65029,2	935
2016	309	82424,6	933
2017	356	90177,2	1023
2018	428	88892,2	1024
2019	515	87647,7	1082

Юқорида билдириб ўтилган илмий мулоҳазалар, фикрлар мажмуаси, назарий қарашлар, кузатишлар, тадқиқотларга асосланган ҳолда қуйидаги хулоса ва тавсияларни айтиш ўринлидир:

– таълим сифатини оширишда таълим тизимида фаолият юритувчи педагог кадрлар сифати энг муҳим омил ҳисобланади ва ушбу кадрларни тайёрловчи олий таълим муассасаларидаги ислохотлар самарадорлиги ҳал қилувчи ўринга эга;

– таълим жараёнининг илм-фан ва унинг натижаларини амалиётга жорий этиш жараёнлари билан бирга олиб борилиши таълим сифатини оширишга хизмат қилади. Бунда назария ва амалиётнинг боғлиқлиги

¹ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Республикаси Интеллектуал мулк агентлиги маълумотлари асосида ишлаб чиқилган.

таъминланади, фан ютуқларини аниқ белгиланган муаммоларни ҳал этиш учун йўналтирилади, талабаларда илмий тафаккурнинг шаклланиши учун хизмат қилади;

– илмий-тадқиқот натижаларининг ишлаб чиқаришга жорий этилиши натижасида молиявий маблағга эга бўлиш имконияти талабаларда инновацион тадбиркорлик қобилиятини шакллантириш имкониятини яратади.

Хулоса қилиб айтганда, таълим ва илм-фан узвийлиги таъминланиши таълим сифатини оширибгина қолмасдан, янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини шакллантиришда муҳим восита бўлиб хизмат кўрсатиши мумкин.

Адабиётлар:

1. “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони 08.10.2019 й. N ПФ-5847.

2. Шмырева Н. А., Губанова М. И., Крецан З. В. Педагогические системы: научные основы, управление, перспективы развития. Кемерово, 2002. С. 100.

3. “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Қонуни. 2019 йил 29 октябрь, ЎРҚ-576-сон.

4. “Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида”. Ўзбекистон Республикаси Қонуни. 2019 йил 29 октябрь, ЎРҚ-576-сон.